

ט"ו אייר, תשע"ד, 15.5.2014

גיליון מס' 408

פרשת בחוקותי

למי תודה, למי ברכה?

מאת הרב אורי סמט, קיבוץ מגדל עוז

מחומש ויקרא אנו נפרדים מתוך דבר הלכה – מצוות מעשר בהמה. מצווה זו מחייבת כל בעל עדר בקר או צאן להפריש עשירית מהוולדות, והיא באה להביע את הכרתנו בכך שבהמות עדרינו ניתנו לנו מאת ה'. אלא שלכאורה לא ברור מדוע נצטוונו במצוות מעשר בהמה, שכן רק מספר פסוקים קודם הזכירה התורה את מצוות בכור בהמה. אם כן, כבר בעת נתינת הבכור הבענו את אותה הצהרה. מדוע צריך לשוב ולתת לה' פעם נוספת?

נזכיר שיש הבדל משמעותי בין מצוות בכור למצוות מעשר בהמה. את הבכור יש לתת לכהן, ואילו את בהמות המעשר על הבעלים עצמם להעלות למקדש, לשחוט, להקריב את האימורים ולאכול את הבשר בטהרה בירושלים כשאר קודשים קלים.

ניתן לומר ששתי המצוות הללו בבהמות מקבילות לשתי מצוות דומות ביבול: מצוות בכור מקבילה למצוות ביכורים ותרומה, שאף הן נקראות "ראשית" וניתנות לכהן, ואילו מעשר בהמה מקביל למעשר שני, שאף הוא נאכל בירושלים בטהרה ע"י הבעלים.

נראה אפוא לומר שהן ביבול הן בעדר יש שתי נתינות שונות: את הראשית אנו מצווים לתת לכהן, ובכך להביע שהכול מאת ה', ולכן הדבר הראשון שצמח או נולד יינתן למשרתיו. רק לאחר נתינת הראשית רשאי האדם המאמין ליהנות מפרי יבולו ובהמתו. אולם גם אז, עת הוא מבקש לאכול מפריו ולשבוע מבשר בהמתו, עוצרת אותו התורה ודורשת ממנו שאת הפרות הראשונים יפריש לצורך סעודת מצווה בקדושה ובטהרה בעיר הקודש, וכך מן הסתם תוקדש הסעודה להודיה לה' על היבול והפרות. נתינת הראשית היא אקט רגעי שיכול להיעשות בגורן או במרעה, הרחק מעיני המשפחה, ולכן אף שמדובר בנתינה מוחלטת, הלקח החינוכי שלה עלול להיות מוחמץ. לעומת זאת סעודת מצווה של הבעלים עצמם בפורום משפחתי, ואולי אף למעלה מזה במקרה של יבול מבורך, בוודאי תנוצל להבעת תודה לה' על פרי האדמה ועל פרי הבהמה.

האם מצוות בכור ומעשר בהמה נוהגות בימינו? כאן קורה דבר מעניין: שתי המצוות הללו מעיקר הדין חלות בימינו, אולם חז"ל הורו לנו שלא לקיימן בפועל, אם כי בדרכים שונות ואכמ"ל.

על הוראת חז"ל זו שאלו בעלי התוספות (בכורות נג ע"א ד"ה אלא): והרי מצאנו שר' אלעזר בן עזריה הפריש מעשר בהמה, והוא הרי חי אחרי החורבן. מספר תשובות ניתנו בראשונים לשאלה זו, ואני מבקש לעמוד על אחד התירוצים שהובא בריטב"א (שבת נד ע"ב): ראב"ע לא הפריש מעשר ממש, אלא ערך מעין "זכר למצוות מעשר".

הוא נתן עשירית מבהמותיו לכהנים בלי לקרוא עליהן שם מעשר. וכבר תמהו על דברי הריטב"א, שהרי מעשר בהמה כלל אינו ניתן לכהנים, כאמור.

לכן נראה לי שיש להסביר ברוח דברי הריטב"א, שר' אלעזר בן עזריה נהג לערוך סעודת הודיה גדולה בכל שנה, ובה אכלו את בהמות ה"מעשר" והודו לקב"ה על הברכה בעדרים. לא מן הנמנע שהמסובים אף נטהרו לפני הסעודה כדי לחוש קרובים לקיום המצווה ולהיזכר עד כמה שאפשר במצווה עצמה.

כחברה העוסקת בגידול בקר ראוי שנשאל את עצמנו אם לא ראוי שנלך בדרכו של ראב"ע לפי פירוש הריטב"א. שתי מצוות יקרות המוטלות על מגדלי בקר אבדו לנו: מצוות בכור ומצוות מעשר בהמה. בעוד אנו ממשיכים בימינו לעשר בברכה את תבואת זרענו, ובכך מצהירים על היותו מאת ה', ברכת המצוות נעדרת מן העדר. אני תר אחרי דרך נאותה להודות לקב"ה באופן ציבורי על ההמלטות שבכל שנה ושנה, כדי לזכור ששום דבר אינו ברור מאליה. הכול הוא ברכת ה' – אפילו המלטה פשוטה ברפת שעברה בהצלחה.

וכאן אני פונה בשאלה לקוראים: כלום יש משק שבו מתקיים אירוע של "זכר למעשר בהמה"? היש מקום שבו הרפתנים ושאר החברים מתכנסים לפחות אחת בשנה כדי להודות לה' על בהמתם הפורה? שמא ראוי ליזום מהלך כזה שיחזק את אמונתנו בה'; לו התודה ולו הברכה.

אורי סמט. נשוי ואב לשבעה. רב קיבוץ מגדל עוז. חבר מערכת 'תחומין' ומרצה לתנ"ך. תורה שבבעל פה ולשון עברית.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בעורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בעורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il